

dijete neće razumjeti ispriku kad ga netko slučajno udari i jednako će agresivno reagirati na slučajni i namjerni udarac.

Povremene naizgled okrutne i nepoštene reakcije djece te dobi moraju se promatrati kao posljedice njihova nerazumijevanja zla i nerazvijene savjesti. Postupno izgrađivanje njihove savjesti mora se osnivati na uživljavanju u tuđe osjećaje.

Dijete između 6. i 9. godina

Djeca te dobi postaju sve osjetljivija na vrste i kakvoću tuđih osjećaja. Oko sedme godine ona razumiju složenije osjećaje, kao stid, ponos, krivnju, a nakon osme godine naglo se poboljšava razumijevanje tuđih osjećaja. Istodobno počinje povezivanje prijestupa s negativnim osjećajima, čime se razvija prava savjest. Postupno djeca postaju stvarno moralne osobe, ponašaju se prema moralnim načelima. Potpuno razumiju emocionalne posljedice dobrog ili lošeg čina, i predviđaju što će većina ljudi osjećati zbog njihova prijestupa ili dobrog dijela.

preuzeto iz knjige D. Težak i M. Čudine-Obradović: "Priče o dobru priče o zlu", Školska knjiga, Zagreb 1996.

DOBRO I ZLO

...kako to vide djeca

Razvoj moralnosti kod djece

Dijete do 2. ili 3. godine

Jedino je mjerilo ponašanja za dijete te dobi postizanje vlastite ugone i zadovoljstva. Ta je faza posebice važna za uspostavljanje savjesti. Najbolja osnova moralnog razvoja bit će nježnost, toplina i zadovoljavanje svih dječjih potreba (op. potreba, ne trenutnih želja! Potrebe: biološke potrebe, potreba za sigurnošću, ljubavlju i pripadanjem. Trenutne želje: prekomjerno jedenje slatkiša, dobivanje svake željene igračke, udaranje, dopuštanje djetetu da čini sve što mu padne napamet). Topla emocionalna veza s roditeljem, a ne strogost i moralno poučavanje, jest osnova budućeg moralnog razvoja djeteta. na prijelazu između 2. i 3. godine dijete počinje učiti što je "dobro", a što nije.

Dijete između 3. i 5. godine

U toj dobi prevladava egocentrična faza razvoja moralnosti. "Dobro" je ono što se ne kažnjava. Poslušnost se osniva na strahu od kažnjavanja. Djeca još nemaju unutrašnji osjećaj moralnosti i savjesti – njihovo ponašanje usmjeravaju nagrada i

kazna. U početku tog razdoblja važan je strah od kazne jer utječe na razvijanje jednostavnog oblika savjesti. Djeca ne razumiju smisao dobra i zla. Na primjer, budući da dijete ne razumije pojam namjere, ono će smatrati da slučajno razbijanje 5 čaša veći prijestup nego namjerno razbijanje jedne čaše. Iako je dječje mišljenje ograničeno – konkretno i egocentrično, u djetinjstvu od 6 godina nalazimo mnoga obilježja mišljenja koje omogućuju razvoj savjesti. Djeca između 3. i 5. godine razumiju osnovna moralna pravila: ne smije se lagati, krasti, prekršiti obećanje. Ona mogu i točno objasniti zašto se nešto ne smije, ali takvo znanje još nije savjest, jer djeca dobi ne shvaćaju da su ta pravila obavezna i za njih. Nepoštivanje moralna pravila neće u njima izazvati osjećaj srama ili tjeskobe, a poštovanje osjećaj ponosa. Njih nije briga kako se osjećaju ostali sudionici u nekoj situaciji. Djeca te dobi razlikuju prijestupe po težini i smatraju da kazna mora biti odmjerena prema težini prijestupa. Ona već tada znaju da je prekršaj socijalnih (pristojnost, urednost, čistoća) manji i manje kažnjiv prijestup nego prekršaj moralnih pravila (laganje, kršenje obećanja).

Djeca između 3. i 5. godine razlikuju moralno (suzdržavanje od tučnjave primjena nekog moralnog pravila) od prosocijalnog ponašanja (pomaganje nevolji ili dijeljenje igračaka s drugima).

Iako su djeca te dobi sposobna prepoznati kad su drugi ljudi veseli ili žalostni, ne razumiju emocionalne posljedice dobrog ili lošeg čina. Ona očekuju da lopov biti "veselo" ako mu krađa uspije, a "žalostan" ako mu ne uspije. Preradom, ona se ne mogu navesti na moralno ponašanje ili da upravljaju svojim ponašanjem očekivanjem dobrih ili loših osjećaja nakon učinjena dobrog ili lošeg djela.

Djeca te dobi postupno razvijaju savjest sve boljim razumijevanjem tuđih emocionalnih reakcija na svoje postupke. Ona vrlo rano pokazuju osjetljivost za potrebe drugih i spremnost da zanemare svoje interese u korist tuđih interesa. Zato možemo upućivanjem na tuđe osjećaje i pozivanjem djece da zamisle kako se osjećaju oni prema kojima su bila zla ili dobra sagraditi moralnost koji pomaže u razvoju savjesti i dok je znanje i iskustvo još na početnoj stepenici.

Mogući problemi ove faze

Osnovni problemi posljedica su djetetovih teškoća u uspostavljanju samokontrole: učenje odgode zadovoljstva, odgađanja vlastitog interesa i davanje prednosti drugome otežano je jer dijete još ne osjeća zadovoljstvo samo sobom i ponos kao zamjenu za izgubljenu prednost. U djeteta nije razvijen pojam vremena, budućnosti, koji je najvažniji u shvaćanju odgode. Zato, djevojčici te dobi malo znače molbe da lutku posudi prijateljici, uz obećanje da će je ona dobiti kasnije. Još joj manje znače uvjeravanja da je dobra djevojčica i da može biti ponosna što nije sebična. Posljedice nemogućnosti djeteta da razumije namjeru bit će neželjene reakcije. Takvo